

sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient: (Isa. xl.) et dicent cum Propheta regio: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* (Ps. cxviii.) Profecto non erat S. Antonio grave totas noctes insomnes ducere, imo brevissima videbantur spatia noctis præ divinæ contemplationis dulcedine, quando de sole ipso querebantur, dicens: « Quid me impedis, sol, qui ad hoc jam oris, ut me ab hujus veri luminis abstrahas claritate? » (Cassianus Colla. ix. cap. 31.) Neque durum erat eidem, atque aliis ei similibus, per integras hebdomadas continuare jejunia; quando verbi divini lectione, quasi celesti pane reficiebatur. Neque amarum erat Sancto Augustino carere suavitatibus nugarum, quibus ab ineunte adolescentia assuetus erat, quando gustare cepit suavitatem divini amoris, et deliciarum contemplationis internæ. Quare nemo despondere animum debet, quicumque ille sit, sed sperare in adjutorio Altissimi, qui sicut nos fecit ad se, ita etiam trahet ad se, et in regno suo per merita Filii sui collocare dignabitur, quos pretioso sanguine ejusdem Unigeniti sui redimere dignatus est.

Quare, anima Christiana, non solum non debes ob difficultatem viæ animum despondere, sed sperare in Domino, qui non invitaret ad regnum suum imprimis querendum

nisi paratus esset auxilio suo potentissimo nos adjuvare. Aggredere igitur magno animo iter vitæ. Nullus est hic deliberationi locus. Nam si magnus sese offert labor, magis omnino sese offert premium: et si magne sunt vires hostium, qui impediunt, major est potentia ejus, qui adjuvat, Dei. Et si iam multi omnium ætatum et omnis sexus potuerunt per viam hanc ad regnum pervenire, cur tu non poteris per viam eandem pervenire? Illi enim non saxei aut ferrei erant, sed carnei, mortales, fragiles; et ideo non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. Cur igitur et tu, quamvis debilis et infirmus, non poteris in Domino Deo tuo? « Projice te in eum, inquit Sanctus Augustinus, noli metueri; non se subtrahet ut cadas: projice te securus, excipiet te, et adjuvabit te. » (Lib. viii. Conf. cap. 11.) Fidelis Deus est, se ipsum negare non potest. Duo solum a te requiruntur; unum, ut firmissime statuas gloriam Dei, et æternam salutem tuam, rebus omnibus antepone; alterum, ut non in viribus tuis, nec in prudentia tua, sed in Dei omnipotentia, et in infinita charitate confidas. Hæc duo si vere præstiteris, efficietur tibi *Præva in directâ, et aspera in viâ planas* (Isa. xl.), et servies Domino in lætitia et exultatione, et cantabis *In vis Domini, quoniam magna est gloria Domini.* (Ps. cxxxvii.)

LIBER SECUNDUS

CAP. I.

De pulchritudine civitatis Dei.

Gloriosa Dicta sunt de te, civitas Dei (Ps. lxxvi.); propterea concupivi et ego decorem tuum meditando utcumque per speculum in ænigmate videre. Atque illud primum omnium considerandum occurrit, cur sanctorum felicitas, quæ regnum cælorum in Scripturis sanctis dicitur dicitur etiam civitas Dei, et illa ratio mihi esse videtur, quoniam sicut regnum dicitur ob amplitudinem, sic etiam civitas dici meretur ob venustatem: potuisset enim aliquis, cum audit, regnum latissimum atque vastissimum, suspicari in eo

multa loca deserta et squalida, solis bestiiæ pervia, montes incultos, valles sylvestres, rupes inaccessas, denique dumeta, præcipitia, et alia id genus. Sed quoniam omnis hæc infelicitas longissime abesse debet a felicitate sanctorum, ideo Spiritus sanctus in scripturis suis admonuit, regnum cælorum simile esse pulcherrima et ornatissima civitati; et quamvis latissime longissimeque pateat, totum tamen ita nitere et splendere, ut civitas frequentissima et opulentissima solet. In civitatibus enim, præsertim majoribus, visuntur templâ ornatissima, palatia superbissima, horti amoenissimi, fora amplissima, domus frequentissima, fontes, columnæ pyramides, obelisci, thea-

tra, turres, officinæ omnium rerum ad usum humanum utilium. Quæ species esset Italia, si sublato sterili Apennino tota fulgeret ut Roma, non qualis nunc est, sed qualis sub Augusto Cesare erat, qui eam ex lateritia marmoream reddidit? Et quam formosa fuisset olim Syria tota fuisset, qualis erat Jerusalem paulo ante quam a Romanis everteretur? describit enim eam Josephus lib. vi. De bello Judaico, ut omnino stupori sit magnificentia Urbis illius, (Lib. vi. cap. 6.) de qua non sine causa canit Propheta, *Gloriosa dicta sunt de te, civitatis Dei* (Ps. lxxvi.), et tamen nondum pervenerat ad eam eminentiam, ad quam post Davidem et Salomonem Herodes magnus illam evexit. Quam autem præclara fuisset Chaldaea, et omnis Assyria et Mesopotamia vel potius oriens totus, si Babylon civitas omnem illam mundi partem mœnibus suis complexa esset? Sic enim de ea scribit Plinius lib. vi, et Strabo lib. xx, ut incredibilis videatur ejus magnitudo et pulchritudo, ex quo e septem miraculis mundi, Babylon civitas unum esse memoratur. Qualis igitur erit civitas illa cœlestis, superna Jerusalem, quæ totum occupat regnum cælorum? id est, quæ facit, ut regnum illud regnorum omnium maximum ita splendeat ac fulgeat ac si esset totum una civitas pulcherrima et ornatissima, nusquam inanis, nusquam deformis, nusquam vilis, nusquam inculca, nusquam horrida. Certe talis est civitas superna, ut nemo de ea serio cogitet quin in cupiditatem, tantæ rei continuo exardescat et nemo vere exardescat quin continuo relicto omnibus eam requirat, et nunquam quiescat, donec eam inveniat. Audi quid de illa civitate dicat Tobias senior in spiritu exultans et canens: *Luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt te. Porta Jerusalem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur, et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus: ex lapide candido et munda omnes plateæ ejus sternentur, et per vias ejus Alleluia cantabitur.* (Tob. iiii.) Et Tobie concinit sanctus Joannes in Apocalypsi dicens: *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo: et fundamenta muri civitatis muri lapide pretioso ornata: et singulæ portæ erant ex singulis margaritis: et platea Civitatis aurum mundum.* (Apoc. xxi.) Neque vero cœlestis Jerusalem vere ex auro et lapidibus pretiosis, quales habentur in terris, ornata cernetur: sed hæc ita dicuntur, ut

intelligamus, cœlestem civitatem tantum præstare terrænæ, quantum aurum præstat luto, et margaritæ saxis, et stellæ lichenis, et sol facula, et cœlum terræ, et mortalibus architectis immortalis opifex Deus. Sed quia de pulchritudine omnium partium civitatis Dei paulo infra dicturi sumus, nihil hic addemus amplius.

CAP. II.

De concordia et pace civitatis Dei.

Altera causa cur regnum Dei dicatur etiam civitas Dei, illa esse videtur, quia regnum continere solet multitudinem prope infinitam gentium diversarum, linguarum, moribus, legibus inter se distinctarum, ubi multi multos ejusdem regni nunquam viderunt, multo minus cum eis amicitia juncti sunt; Civitas vero solos continet cives ejusdem linguæ, et morum eorundem et qui legibus iisdem et consuetudinibus gubernantur. Idem igitur dicitur regnum et civitas, quia regni cœlestis habitatores, quamvis plurimi sint, et numerari vix possint, et ut loquitur Sanctus Joannes, ex omnibus gentibus et tribubus, et populis, et linguis sint congregati; at rursum ex Angelis, Archangelis, Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, Dominationibus, Thronis Cherubim, et Seraphim consent, qui multo plures quam homines sunt, et non gentibus et populis et linguis, sed naturæ diversitate, id est, specifica differentia singuli distinguuntur (Apoc. vii): tamen sunt omnes veri cives, concordēs, unanimes, et unica ac sola charitatis lege reguntur. Itaque sunt omnes cor unum, et spiritus unus. (Rom. xiv.) Et quia charitas odio, invidentiæ, contentionibus, discordiis, rixis, aliisque peccatis, et vitis contraria est: ideo ab illa sancta civitate Jerusalem procul absunt ira, rixæ, contentiones, invidia, et sola charitas regnat, et cum ea justitia, pax, et gaudium in spiritu sancto. Factum est quidem ab initio creationis rerum prælium magnum in cœlo inter Michaelen archangelum et draconem, sed archangelus Michael et Angeli ejus, qui in veritate steterunt, et Domino suo fidem et obedientiam servaverunt, de dracone et Angelis ejus, qui in superbia erecti ab ipso communi Domino defecerant, victoriam reportarunt (Apoc. xii.): *Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus,*

qui vocatur *Diabolus et Satanas, qui seducit universum orbem, et projectus est in terram.* Ab illo tempore civitas sancta Jerusalem celestis possit fines suos pacem; nec audita est in ea tuba bellica, neque audietur ultra usque in æternum. (Ps. cxlvii.)

Quid ergo dulcius, quid felicitus hac civitate? Quibus nota sunt mala bellorum, depraedationes, cedes, rapinae, incendia, sacrilegia, si facile prædicare possunt, quanta sit jucunditas et amenitas pacis. Sed omnis publicis bellis, quis est, qui in civitate sua, imo etiam in domo sua, non sit expertus, quam sit amarum versari cum iracundis vel asperis hominibus, qui omnia in partem deteriorum interpretantur? *Discede ab iniquo, et deficiet mala abs te (Ecc. vii.),* inquit Ecclesiasticus. Sed quo ibimus, ubi non inveniamus iniquos? et si ubique inveniuntur iniqui, certe in omni loco comitantur nos mala, dum sumus in hoc exilio. Audi quid idem Ecclesiasticus dicat de uxore mala: *Commorari leoni et draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. (Ecc. xxv.)* Et si socia vitæ propter nequitiam vertitur in leonem et draconem, quantis angoribus expositi sunt plerique mortales? *Omnes qui pie volunt vivere, in Christo Jesu persecutionem patientur, (II Tim. iii.)* Apostolus quam infelix igitur est civitas mundi hujus, in qua necesse est adversarios pati, et bella gerere! Nam si esse velis, persecutionem hominum patieris: si voleris impius esse ut persecutionem hominum fugias, incidis in iram regis altissimi atque omnipotentis, qui te persequetur, et vivum mortuumque mactabit, cujus ire resistere nemo potest. Infelix et funesta regio, in qua nemo pacem veram inveniet. Quin igitur toto corde diligimus et laudamus civitatem celestem, a qua sola omnis persecutio abest, et in qua bella nulla, nullæ inimicitiae, nullæ rixæ locum habere possunt?

CAP. III.

De libertate civitatis Dei.

Tertia causa, cur regnum Dei civitas appellatur, illa est, quia regnum formam habet monarchicam, quæ libertati opponi videtur: et tamen cives cæli omnes liberi sunt, et mater nostra, quæ sursum est, Jerusalem, libera est, ut Apostolus Paulus scribit ad Ga-

las. Qui Beatus Apostolus scit quid loquatur, cum raptus fuerit aliquando in tertium cælum, et in paradysum, et exploratos habeat mores, et jura civitatis. (Gal. iv. II Cor. xii.) Ergo cum regnum videatur includere servitutem, et civitas libertatem, regnum illud civitas dici poterit, ubi qui regi serviunt, liberi sunt. Est autem in sanctis habitatoribus cæli non una et simplex, sed multiplex libertas. Primum enim liberi sunt cives illi omnes a servitute peccati; quia libertas prima quæ fuit in paradiso terrestri, erat posse non peccare; libertas secunda longe major est in paradiso cælesti, non posse peccare, ut Sanctus docet Augustinus lib. De corrept. et gratia. (cap. 44.)

Alterâ libertas est a servitute mortis, similis priori: liber enim fuit Adam in paradiso terrestri, ut posset non mori; liberi sunt filii Adam in paradiso cælesti ut non possent mori. Neque miretur aliquis, quod libertatem ponamus in eo quod est non posse aliquid facere; siquidem non posse peccare, et non posse mori, indicant eminentiam libertatis a servitute peccati, et a servitute mortalitatis. Qui enim non potest peccare, non solum liber est a peccato, sed etiam tam longe abest ab ea servitute, ut certus sit ac securus, numquam ad se mortem propinquaturam: qua libertate solus Deus naturaliter gaudet, dicente Apostolo: *Qui solus habet immortalitatem.* (II Timot. vi.) Quamvis enim Angeli et animæ ratione præditæ dicantur naturaliter immortales, quia non habent principium corruptionis in natura sua; tamen potest Deus, qui condidit, etiam occidere. Sed certi sunt ac securi, ut diximus, Angeli et homines beati, se neque peccaturos, neque morituros, ac per hoc liberimos esse a servitute peccati et mortis, quæ est participatio honorificentissima libertatis divinæ.

Tertia libertas est a necessitate, eaque multiplici. Nunc enim necesse habent homines mortales comedere, bibere, dormire, laborare, nunc stare, nunc ambulare, nunc jacere. At sancti in cælo nulli necessitati sunt obnoxii, sed ab omni necessitate liberi, quæ est libertas gloriæ filiorum Dei, de qua loquitur Apostolus in Epistola ad Romanos. (Rom. viii.) Quanta sit hæc libertas, testari, possunt primo viri pauperes, deinde viri spirituales, tertio viri divites, et amici hujus sæculi. Homines pauperum quantum laborant, ut cibum et potum, vestes et lectum

et alia necessaria sibi et suis provideant? et etiam cum ingentes gratias haberent et agerent eis, qui se ab hac necessitate servitutis liberarent? Nec desunt, qui ad furta et latrocinia, vel alias malas artes pertrahi se sinunt, ut necessaria vitæ subsidia sibi concurant: dicunt enim cum villico illo iniquitatis de Evangelio: *Fodere non valeo, mendicare erubescio: scio quid faciam (Luc. xvi.),* fraudabo dominum meum; id est, furto vel rapina liberabo me a servitute necessitatis. Sed hoc est incidere in servitutem longe graviorem, videlicet in servitutem peccati et diaboli, hostis generis humani longe teterimi. Viri sancti, qui rebus cælestibus inhiant, grave onus existimant servitutem corpus curandi, quod et multis indiget, et magnam temporis partem rebus longe melioribus furatur. Scribit Eusebius in Historia Ecclesiastica ex Philone, primos Christianos Alexandriae in Ægypto sub Marco Evangelista degentes, adeo delectari solitos cælestibus meditationibus, ut cibum nunquam sumerent, nisi post solis occasum, ut sic totum diem, et magnam noctis partem studiis cælestibus darent, et vix noctis particulam corpori reficiendo relinquerent, aliquos tamen per totum triduum cibi corporalis oblivisci solitos: aliquos etiam per sex integros dies. (Lib. II Histor. cap. 16.) Atque hoc ipsum multis sanctis Eremitis postea commune fuisse testantur Joannes Cassianus in collationibus, et Theodoretus in historia religiosa. Itaque istis omnibus gravissima videbatur servitus necessitatis corporalis, et cum Apostolo clamabant: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii.)* Porro civibus hujus mundi, præsertim divitibus, non est ingrata servitus ista necessitatis: sed tamen si saperent, gravissimam ipsi etiam judicarent. Sapit illis civibus et potus, et dulcis est somnus in molli culcita: sed si modum excedunt, replent corpus suum morbis, ad quos repellendos amaras potiones sumere, et dolores non leves tolerare coguntur. Deinde oportet eos, velint nolint, vel cum Deo inimicitias gerere, et iram ejus gravissimam sustinere, vel cum carnis concupiscentia pro temperantia et sobrietate pugnare, quod bellum sine dubitatione laboriosissimum et periculosissimum esse solet. Magna igitur et molestissima necessitate liberantur et pauperes et divites, et probi et improbi, cum a servitute miseræ et multiplicis necessitatis liberantur.

Quarta libertas est a lege, et præceptis. Justis enim non est lex posita, sed injustis, ut Apostolus docet in priore ad Timotheum. (I Tim. i.) Nulli sunt autem magis justi quam beati, qui sunt in justitia confirmati, neque injusti fieri possunt. Verum quidem est, justis in hoc mundo degentibus non esse positam legem comminantem et prementem, quia sponte sua et libenti animo obediunt legi: tamen negari non potest quin sit eis posita lex dirigens et obligans ad faciendum, quod lex jubet, et fugiendum, quod lex prohibet. At justis, qui fruuntur libertate gloriæ filiorum Dei, nulla indiget lege, cum in Verbo videant omnem justitiam, et confirmati in charitate perfecta nequeant a Dei voluntate declinare. Magnum bonum est hæc libertas, quæ ab omni sollicitudine liberat, et omnino contraria est captivitati et servituti infelicium illorum, qui ligatis manibus et pedibus projiciuntur in tenebras exteriores, et in caminum ignis (Matt. xxii.) ut nec tolerare nec fugere tormenta illa possint. Et tamen nemo hominum est, quem non oporteat alteram ex illis tam contrariis sortibus subire. (Matt. xiii.) Sed ita plerique ex cæcæci sunt fumo præsentis honoris, vel pulvere terrenorum honorum, ut ista non videant, neque considerent, donec repentinus super eos veniat interitus (I Tim. v.) et oculos aperiat pœna, quos clauserat culpa.

CAP. IV.

De situ et forma civitatis Dei.

Sed nos ad civitatem celestem revertamur; et situm, formam, fundamentum, portas, muros ejus, et plateas, cum attentione consideremus. Situs est in montibus sanctis: sic enim legimus in Psalmo: *Fundamenta ejus in montibus sanctis. (Ps. lxxxvi.)* Cui consonat S. Joannes in Apocalypsi, cum ait: *Et sustulit me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam. (Apoc. xxi.)* Situs autem civitatis in monte, tum ad aeris salubritatem, tum ad munitionem utilis esse solet. Qui sunt autem montes altiores cælis? et quis est mons super omnes montes exaltatus, nisi cælum cæli, de quo cecinit David: *cælum cæli Domno? (Ps. cxlii.)* Hic est mons ille, ad quem suspirabat idem Propheta cum diceret: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto*

ejus? (Ps. xxiii.) Et a quo auxilium implorabat et expectabat, dicens: *Levavi oculos meos in montes, unde venit auxilium mihi.* (Ps. cxx.) Itaque situs civitatis Dei tam est sublimis, ut omnino transcendat omnia, quæ ullo modo possent et quietem civitatis perturbare pacem. Altiore enim est, quam ut ad eum perveniat pulvis et lutum, spinæ et tribuli, morsus ac venenum bestiarum terræ; altiore quoque, quam ut vapores et caliginis aeris, grandines et tonitrua, ignis et fulgur illam exterreant; denique altiore, quam ut volucres illæ immundæ et rapaces, quas Apostolus ad Ephesios *Spiritualia nequitia in celestibus* (Ephes. vi.) appellat, ad eam ullo modo pertingant.

Forma civitatis Dei quadrata est: sic enim loquitur Sanctus Joannes: *Et civitas in quadra posita est, et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo.* (Apoc. xxi.) Hoc vero nihil aliud significat, nisi admirabilem perfectissimamque justitiam, quæ in illa civitate viget, ubi nihil est iniquum, nihil dissonum, nihil distortum. Sic explicat Sanctus Augustinus illud Psalmi, *Mirabile in æquitate* (Ps. lxxiv.), id est, in justitia. Et sane mirabile prorsus erit, videre incolas civitatis illius plane innumerabiles, atque omnes liberum arbitrio præditos, et tamen in nullo eorum per omnem æternitatem quidam posse notari distortum, neque in opera, neque in verbo, neque in cogitatione. Vere igitur civitas illa in quadra posita est, ut latitudo nec in modico excedat longitudinem, neque latitudinem longitudine. Quamvis possit etiam quadrata ista figura significare, latitudinem, honorum celestium æqualem esse longitudini, quia sicut bonorum copia erit infinita, sic et duratio eorum erit infinita. Latitudo ad durationem ejusdem rei accommodari solet. Sic in libro tertio Regum dicitur multiplex sapientia Salomonis latitudo cordis, sicut arena quæ est in litore maris (III Reg. iv.): et in Psalmo nonagesimo dicitur temporis duratio, longitudo dierum. Erat igitur in civitate Dei nostri tanta latitudo, quanta et longitudo, quia ibi erit immensitas honorum cum eorumdem honorum æternitate conjuncta. Addit paulo post Sanctus Joannes, altitudinem quoque civitatis tantam esse, quanta est latitudo, ut omni ex parte quadrata sit civitas, quia videlicet bona celestis Jerusalem non solum erunt plurima et sempiterna, sed etiam nobilissima atque celsissima. Neque multum refert, quod nostri Vitruvius

(Lib. i. c. 5.) et Vegetius non probent in civitatibus situm quadratum (Lib. iv. cap. 2.): nam illi de civitatibus loquuntur, quæ timentur hostes, Scriptura vero sancta de civitate loquitur, quæ posuit fines suos pacem (Ps. cxlvii.); et ad quam propter summam altitudinem malum non potest accedere, ut sanctus Propheta cecinit (Psal. xc.).

CAP. V.

De fundamentis et portis civitatis Dei.

Porro fundamentum civitatis hujus ejusmodi est, ut ipsa sola fundamentum habere merito dici possit. Sic enim loquitur Sanctus Apostolus in Epistola ad Hebræos: *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus.* (Heb. xi.) Reddit enim Apostolus rationem, cur Abraham non ædificaverit in terra promissionis civitatem, aut domum, sed habitaverit in ea quasi peregrinus: causa enim est, quia intelligebat, terram illam promissionis fuisse figuram quamdam majoris terræ promissionis, et ideo volebat domum vel civitatem perituram ædificare, quia expectabat civitatem stabili fundamentum innoxiam, cujus artifex et conditor est Deus. Itaque sola civitas celestis fundamentum vere et propria habet, quæ a Deo ædificata in æternum durabit: civitates, quas ædificaverunt homines, Cain, Nemoth, Ninus, Nabuchodonosor, Romulus, et alii, quod sæpe corruerint, et quod in consummationem mundi funditus delendæ sint, satis ostendant, fundamentum non habuisse. Hinc intelligere possumus, quanto sapientiores nobis fuerint illi Patriarchæ, qui cum duplo amplius viverent quam nos vivamus, et per aliquot annorum millia expectaturi essent, antequam in civitatem celestem introirent: tamen neque civitates neque domos ædificare dignabantur; sed in tabernaculis, ut hospites et peregrini, habitabant, certa et viva fide et spe tenentes, habituros se esse civitatem æternam in cœlis, et quæ in terris sunt, brevi omnia ruitura. Nos autem, qui brevissime tempore vivimus, et possumus, si volumus, statim a morte celestem illam et beatissimam civitatem intrare; sic laboramus in extruendis et ornandis ædificiis in terris, quasi aut nunquam morituri essemus, aut civitatem celestem non expectaremus. Certe in hæc ratio non

fideles Patriarchas, sed infideles Ethnicos imitatur; et tamen Christiani sumus, et scimus Christum et Apostolos nullam in terris neque civitatem, neque turrin, ac ne domum quidem habere, ne dum ædificare voluissim. Neque tamen reprehendimus principes seculi, quamvis Christianos, qui novas ædificant civitates; neque privatos homines, qui domos sibi et suis commodas extruunt. Scimus enim, Davidem regem ipsum amplificasse civitatem Jerusalem, et in ea sibi domum regiam extruxisse, ut Scriptura sancta docet in libris regum. (II Reg. v.) Scimus etiam S. Ludovicum regem Francorum in Palestina sumptibus suis aliquot civitates Christianorum restituisse; nec ignoramus, æquum esse, ut principes commodius et magnificentius habitent quam homines privati, et patricii quam plebei; sed modum requirimus, et excessum damnamus; præsertim quando privati regum palatia volunt, et reges palatium non contenti, immensas moles, quæ oppida magnitudine adæquent, sibi extruunt; denique nimium ad ista temporalia effectum, quasi in his summum bonum sit positum, reprehendimus, et mundi contemptum, atque humilitatem Christi laudamus.

Jam vero portæ Civitatis dicuntur a Beato Joanne, loco citato, ex margaritis constare: (Apoc. xxi.) murorum vero structura ex lapide jaspide: et platea civitatis, atque adeo tota civitas ex auro mundo. Quæ omnia significant, sanctam illam civitatem totam esse pretiosam, sed candidam, et perlucidam: nam esse margaritas pretiosas et candidas, notissimum est; jaspis autem alius est viridis, alius candidus. Sed ideo Sanctus Joannes ait: *Et lumen ejus simile lapidi pretioso, tanquam lapidi jaspidis, sicut crystallum*; addidit enim, *Sicut crystallum*, ut indicaret loqui se de jaspide non viridi, aut alterius coloris, sed candido et lucido. Sic etiam cum plateas dixit esse ex auro mundo, addidit, sicut vitro mundo, id est, transparente, et albicante instar crystalli. Itaque tota illa civitas, sive portæ, sive muros, sive plateas intuearis, pretiosa est; nihil vile, nihil abjectum, nihil caducum admittit: et simul tota candida, tota perspicua est; quia nihil ibi tectum nihil clausum invenitur, omnes omnia vident; nulla ibi suspicio, nullus dolus. Atque hæc fortasse est causa, cur in eodem loco S. Joannes dicat, *Et portæ ejus non clauderunt*,

quia nullæ ibi sunt tenebræ, nulli fures, nulli hostes, propter quos de nocte clauduntur fores. Neque hoc repugnat verbis Psalmistæ, qui in laudem celestis Jerusalem canit: *Lauda Jerusalem Dominum, quoniam confortavit seras portarum tuarum.* (Ps. cxxvii.) Nam tam Propheta quam Evangelista id unum significare voluit, nullum esse periculum supernæ Jerusalem ab hostibus vel furibus. Ille hoc significavit per fores semper clausas, iste per fores semper apertas: siquidem ille per fores semper clausas significavit, divinam protectionem non permisuram unquam, ut in civitatem illam Deo dilectam ullus ingrediatur hostis; iste per fores semper apertas significavit, adeo securam esse civitatem ab omni incursum malo, ut non sit opus claudere portas, ne dum custodias adhibere. Sed quid portæ, quid murus, quid plateæ significant, dari aditum hominibus post Christi passionem intrandi in civitatem Dei, et Angelorum: ipse enim Christus divitico mortis aculeo aperuit erudentibus regna cœlorum. Neque est una porta, sed duodecim, per quas introitro possunt fideles in illam civitatem. Sic enim loquitur Sanctus Joannes: *Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, et ab occasu portæ tres.* (Apoc. xxi.) Non enim soli intrant Judæi, ut illi sibi fingunt; sed omnes gentes ab omni parte orbis terrarum: imo tam pauci intrant Judæi, ut pene nulli comparatione aliorum dici possint. Sic enim illis Dominus prædixit, cum ait de centurione: *Non invenit tantam fidem in Israel: duo autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* (Math. viii.) Et in parabola vineæ: *Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus.* (Math. vii.) Et clarissime apud Lucam: *Cum videritis Abraham, et Isaias, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab oriente, et occidente, et aquilone et austro, et accumbent in regno Dei.* (Luc. xiii.) Dicuntur autem esse portæ tres ab omni parte mundi, et simul omnes duodecim, quoniam aditus patebit non solum ab oriente, aquilone, occasu, et austro; sed a principio orientis, a medio oriente, et e fine orientis, et sic de aliis mundi partibus. Nisi magis placeat, tres portas singulis partibus civitatis celestis assignari propter my-

sterium Trinitatis, et tres virtutes maxime necessarias : illi enim omnes a quatuor mundi partibus intrant, qui in nomine trium divinarum personarum baptizati, fidem, spem, et charitatem in finem usque tenuerunt.

CAP. VI.

De muro et platea civitatis Dei.

Porro murus civitatis nihil significat aliud nisi divinam custodiam, quæ una sufficit absque aliis vigilibus, vel armis, vel turribus civitatem illam custodire. *Ego* (inquit Deus per Zachariam) *ero ei ignis in circuito, et in gloria ero in medio ejus.* (Zach. ii.) Admiranda sane promissio. *Ego*, inquit, *ero murus ignis in circuito, ut hostes prohibeam; et ero in gloria in medio ejus, ut cives illustrem.* Quasi dicat, Ignis urit, et lucet : ego igitur uram hostes, illuminabo cives; sic *ero murus ignis in circuito, et lux gloriæ in medio.* Quod etiam paulo post explicat S. Joannes, cum dicit : *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est agnus.* (Apoc. xxi.) Charitas Dei quasi sol illuminat mentes : Agnus Dei Christus, quasi lucerna illuminat corpora. Dicitur autem Christus lucerna, non quod in nocte sit necessaria, sed comparatione, divinitatis : alioquin si facies sanctorum lucebit sicut sol in regno Dei, ut ipse Dominus ait apud Mattheum (Math. xiv), quanto magis facies Christi, non ut lucerna, sed ut sol primarius illuminabit civitatem Dei? ac propterea subjungit Sanctus Joannes quod nox non erit tibi. (Apoc. xxi.) Restat platea civitatis, quæ comprehendit totum spatium, quod est intra ambitum murorum. Hæc vero est communis habitatio celestium civium, quæ tota est aurum mundum, id est charitas ignita et lucida, quæ omnes continebit, et per quam alii in aliis degent per affectum puræ dilectionis : nec solum alii in aliis, sed omnes in Deo, et Deus in omnibus; nam qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. iv.) Quod ut fieret, rogavit a Patre Christus Dominus in illa oratione, quam, iturus ad passionem, Apostolis omnibus audientibus fudit, dicens : *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis qui per verbum eorum credituri sunt in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te ita, et ipsi in nobis unum sint.* (Joan.

xvii.) O beatissima Civitas, quæ in monte altissimo sita, aura purissima frueris; quæ super petram fundata es, ut æterna firmitate nitaris; cujus portæ ut margaritæ fulgent, et semper introeuntibus patent : cujus murus Deus est, qui te protectione sua semper circumdat, et ut lapis jaspis pretiosus exornat : cujus platea charitas est omni auro lucidior, et omni crystallo candidior, quæ omnes in se habitantes facit esse cor unum, et animum unum, et gaudium inenarrabili replet, et in æterna pace constituit. *Conspicitur et deficit anima mea in plateas tuas* (Ps. lxxxiii.) Quid enim optabilius laboranti et gementi in medio nationis prave, inter falsos fratres, et in ipso mundo, qui totus in maligno positus est, quam evolare ad locum dulcissimæ pacis, ubi sola charitas regnat? *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?* (Ps. xli.) Quid enim dulcius animæ diligenti Dominum, quam videre dilectum, et videri a dilecto, et per nexum intimum et jucundissimum inhabitare, et inhabitari? Audacia quidem intolerabilis videtur, ut pulvis et cinis ad atria tua suspirat, o civitas sancta; et audacia major, ut animula vilis ad complexum suum Conditoris aspiret : sed audaciam istam excusabit, qui eam dedit, cum Patrem rogavit, ut omnes unum simus, et sicut Pater in Filio, e Filii in Patre, sic et nos in utroque unum simus.

CAP. VII.

De templo civitatis Dei.

Sed est adhuc aliquid, quod requiramus in civitate Dei nostri, templum videlicet ad laudandum Deum, cibum et potum ad comedendum et bibendum : nam de vestibus non est quod solliciti simus. Si enim Adam et Eva in paradiso terrestri vestibus non indigebant, multo minus egebant sancti in paradiso celesti, ubi amici erunt omnes lumine, sicut vestimento. Cibo vero et potu non solum Adam et Eva carere non poterant, sed neque Angeli ipsi carent, dicente Angelus Raphael : *Ego cibo invisibilis, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.* (Tob. xii.) Et quidem quod attinet ad templum, S. Joannes in Apocalypsi : *Et templum non vidi in ea, Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus.* (Apoc. xxi.) Quod templum non viderit Joannes in civitate celesti, mirum fortasse videri non debet : tem-

pla enim eriguntur in Ecclesia militante ob quatuor fines : ut in eis verbum Dei fidelibus prædicetur ut Sacramenta et sacrificia celebrentur, ut oratio publica deferatur Deo, et ut laudes, debita cum cantu et lætitia Domino persolvantur : prædicatio verbi Dei cessabit in cælo ubi Verbum ipsum ineffatum manifeste loquetur ad omnes, et juxta prædictionem Jeremiæ Propheta. *Non docuit ultra vir proximum suum et vir fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum.* (Jerem. xxxii.) Sacramenta quoque et sacrificia non erunt illic necessaria ubi neque peccata expianda erunt : neque signa requirentur, ubi res significatæ manifeste patebunt. Oratio et laudes Dei hic in terris sunt in templis Deo sacris, quoniam ipse pollicitus est oculos suos apertos, et aures erectas in templo futuras : sic enim locutus est ad Salomonem in libro secundo Paralipomenon : *Oculi mei erunt aperti, et aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco isto oraverit.* (II Paral. vii.) Sed cum in civitate celesti Deus palam videatur et audiat per omnibus, non videtur certe templum in loco illo necessario. Proinde facile intelligimus quod Sanctus Joannes ait : *Et templum non vidi in eo.* Cur igitur subjungit : *Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus?* Si templum in civitate illa non requiritur, cur dicitur Deus ipse templum civitatis illius esse, nec solus Deus, sed etiam Agnus? aut quis explicabit nobis, quomodo Deus et Agnus in cælo templa dicantur : et quem usum habeat templum istud in cælo? Scripturarum sanctarum consuetudo est, ut una sententia aliam explicet, et locus obscurus ex alio clariore intelligatur. Dicitur in Psalmo nonagesimo : *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur* (Ps. xc.), quorum verborum hæc sententia est : Qui per certam fiduciam conjungitur Deo, is quasi facit sibi domum in Deo, in qua tatus habitat, et protegatur ab omni malo. Quod idem dici potest de laude, et oratione : qui enim per reverentiam intimam conjungitur Deo is, quasi facit sibi domum in Deo, ut in ea degens, sicut oportet, oret et laudet Deum. Sic igitur in cælo Dominus Deus omnipotens templum est civitatis sanctæ, quoniam beati illi cives attentissime cogitantes omnipotentiam Dei, et sic per intimam reverentiam illi conjuncti, in ipso habitant, et dignas illi offerunt laudes : et eum pro nobis

orant, facillime audiuntur. Sic etiam quando attenae cogitant merita Christi, qui sicut agnus innocens tradidit semetipsum oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis, illi per amorem intime uniuntur, et in eo tamquam in templo habitantes, orationes pro nobis fundunt, sine dubio inveniunt oculos Dei apertos, et aures erectas, ut quidquid pro nobis petierit, impetret. Sed si in cælo ad laudes Deo dicendas, et preces pro nobis fundendas, beati illi cives in Deo, et in Christo tamquam in templo habitare solent : quid nolis faciendum esset, qui neque Deum, neque Christum videmus? O utinam contingeret nobis, ex magno utique dono Dei, ut ad Deum laudandum et orandum sic accederemus, ut ante per humilitatem veram et reverentiam summam ex consideratione altissimæ majestatis, cum Deo conjuncti, in ipso Deo tamquam in templo sacro sanctissimo habitaremus! sic enim fieret, ut laudes et preces non oscitanter, neque alia cogitantes perficeremus; sed attentissime, et devotissime gratas laudes Deo, et utiles nobis ac fratribus nostris preces Domino offerremus et impleteret illud : *Sacrificium laudis honorificabit me; et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Nam laudes divina in ara cordis per ignem charitatis in holocaustum oblatæ, in odorem miræ suavitatis ascendant : et illud nobis et nostris impetrant, ut iter nobis aperiatur per cordis illustrationem, ad aspiciendam veram salutem, quam præparavit Deus diligentibus se. Quæ omnia beneficia illi miseri perdunt, qui divinas laudes ac preces cum mentis evagatione, et voluntaria cordis ariditate persolvunt; et labore orandi et psallendi cum cæteris orantibus et psallentibus participant, sed consolationem divinam, et celestis beati tudinis pregustationem minime participant.

CAP. VIII.

De cibo, et potu civitatis Dei.

Jam vero de cibo et potu celestium civium hæc habentur in Apocalypsi : *Et ostendit mihi fluvium aquæ vivæ, splendidum tamquam crystallum procedentem de sede Dei et Agni. In medio plateæ ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructum duodecim per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.* (Apoc. xxii.) Vereor ne qui ista audiunt, admirentur par-

cimoniam victus civium supernorum, et existiment plura et meliora in hac nostra peregrinatione haberi: hic enim nihil audimus nisi poma unius arboris ad cibum, et aquam fluminis ad potum. Sed meminerunt, qui hæc dicunt in paradiso terrestri, ubi sine dubio melior victus fuisset, quam in hoc exilio, non fuisse Adamo concessa ad cibum nisi poma et herbas, et aquam ad potum: et tamen ea poma, et illæ herbæ, et aquæ, meliora erant, quam cibi omnes et omnia vina hujus vitæ, et longe ac longe deteriora ligno vitæ, et aqua viva cælestis paradisi. (Gen. II.) In hac valle miseriarum omnes homines ægroti sunt, et sensum gustandi amaritudinem quadam corruptum habent; propterea ad nauseam tollendam cibos varios invenerunt: sed varietas illa ciborum ita nauseam dimittit, ut morbum augeat. In paradiso terrestri omnes homines sane fuisent; et pomorum illorum, et aquæ illius ea salubritas et suavitas erat, ut eos perfecte alere et sanos conservare cum incredibili delectatione potuisset: ut addamus, quod sine labore et sudore suo cibum et potum abundanter obvium habuissent. Sed quidquid sit de terrestri paradiso, aqua viva, et lignum vitæ in civitate Dei, non sunt cibi et potus communes hominibus cum bestiis, ut sunt aquæ et poma hujus peregrinationis: sed tam eximia, tam grandia, tam divina sunt ut Propheta canat: *Inebriabuntur ad ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* (Psal. xxxv.) Neque sunt cibi isti et potus res corporales, sed spirituales et divinæ. Aqua viva, sapientia est, de qua legimus: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum,* (Ecl. xv.) Et lignum vitæ est panis ille, de quo idem dicit: *Cibabit illum pane vitæ, et intellectus.* Nam ut Sanctus Augustinus docet in rebus corporalibus aliud est cibum, aliud est potus: sed in spiritualibus res eadem est cibum et potus; id est, sapientia, sive intellectus, vel intelligentia, quæ idem hoc loco significant, cibum est quia nutrit, et potus est, quia sitim restinguat. Quamquam posset etiam per aquam vivam intelligi sapientia, per lignum vitæ charitas, nam ex eodem Joanne in Epistola sua prima: *Qui non diligit manet in morte* (Joan. III.); et: *Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam quoniam diligimus fratres.* (Ibid.) Et vere actiones vitales sunt tam intelligere quam amare. Ergo potus sanctorum in civitate Dei est bibere de flumine vivo, quod oritur a

fonte vitæ, qui Deus est: frui videlicet participatione sapientiæ illius, quæ Deus sapiens est, quæ summa, altissima, inenarrabilis est. Et cibus eorundem sanctorum est edere de ligno vitæ, id est, frui participatione amoris illius ineffabilis, quo diligi potest bonitas ipsa clare visa, et quo diligit Deus se ipsum qui est infinitum bonum, et fons omnis bonitatis. Quid ista sint, suspicari utcumque possumus, intelligere non possumus, nec poterimus, donec ad civitatem illam venerimus. Quod autem Sanctus Joannes dicit, lignum esse ab utraque parte fluminis, et singulis mensibus fructum suum facere, metaphorice intelligendum est, ut aliquo modo per similitudinem rerum corporalium spiritualia capiamus. Voluit Beatus Evangelista demonstrare arborem summæ bonitatis et fecunditatis: quod ut faceret, descripsit arborem, quæ sit ad ripam fluminis, et tum ex bonitate sua, tum ex continua irrigatione singulis mensibus fructum suum producat, non singulis annis ut aliæ solent. Neque vult significare, unam tantum esse arborem, sed multas ejusdem generis, quæ ab utraque parte fluminis per mediam civitatem fluentis sitæ sint, ita ut inter unam atque alteram arborem non magnum spatium intersit; et eo modo tota civitas frui possit et aquæ decursu et arboris fructu. Bonitas arboris significatur in voce ligni vitæ: fecunditas ostenditur ex eo, quod singulis mensibus novos fructus pariat. Unde fit, ut civis illius civitatis semper habeant fructus recentes et maturos: recentes ex mense præsentis, maturos ex proximo præterito; nunquam maridos, nunquam aridos, nunquam insipidos. Quæ omnia significant, cibum et potum beatorum, id est sapientiam, quæ Deum imperfecte intelligunt et charitatem, quæ Deum perfecte diligunt, optimum esse et nunquam deficere. Quod addit idem beatus Evangelista de foliis illius arboris ad sanitatem gentium, hoc significare videtur ad nos in hoc exilio nunquam miti poma ipsa ligni vitæ; sed miti tamen folia quædam: quæ, quamvis non adferant ipsam vitam æternam, tamen utilia sint ad sanandos morbos nostros, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ, et alia id genus vitia, ex quibus omnes sive graviter, sive leviter ægrotamus. Hæc folia sunt verba divina per Prophetas et Apostolos de cælo, id est, ex divina revelatione ad nos allata. O quam bonum odorem folia ista spirant, si quis habeat Spiritum Domini! lege Prophe-

tas, lege Psalmistam, lege Evangelia, lege Apostolos, Petrum, Paulum, Joannem, Jacobum, Judam; omnia ista folia spirant humilitatem, charitatem Dei, virginitatem, de quibus apud Philosophos nulla mentio. Sed non mirum videri debet, quia illa sunt folia de lignis paradisi, ista de lignis montium terræ.

Ergo, anima Christiana, diligenter collige ista folia: fac tibi quotidie inde medicinam; et ex foliis conjecturam facito de fructibus; et contemptis siliquis porcorum, ad illa, quæ sursum sunt, poma vitæ æternæ ardentem suspira, de illis cogita: maneat illis semper memoria, donec differtur presentia.

CAP. IX.

De fundamento mystico civitatis Dei.

Consideravimus, structuram unam supernæ Jerusalem: nunc alteram considerabimus. Civitas enim non solum complectitur fundamentum, portas, muros, plateas; sed etiam cæterum civium, qui pro diversitate functionum dicuntur etiam ipsi vel fundamenta, vel portæ, vel muri, vel alia generis ejusdem. Et fortasse magis proprie dicitur civitas congregatio civium sub iisdem legibus, quam congregatio domorum sub iisdem menibus. Sic enim Tullius loquitur in Somnio Scipionis: *Concilia cætusque hominum jure sociati, civitates appellantur.* De hac civitate cælesti, quæ constat ex civibus, non solum Sanctus Joannes in Apocalypsi loquitur; sed etiam Sanctus Petrus in Epistola sua priore, et Sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. In Apocalypsi legimus, in portis duodecim visos fuisse Angelos duodecim, et inscripta nomina duodecim tribuum filiorum Israel; in fundamentis vero duodecim scripta fuisse nomina duodecim Apostolorum Agni. (Apoc. xxi.) In priore Epistola S. Petri legimus: *Ad quem accedentes lapidem vivum ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum, et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini.* (I Petr. ii.) In Epistola ad Ephesios S. Paulus scribit: *Ergo jam non estis hospites et advenæ; sed estis cives sanctorum, et domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.* (Eph. ii.) Primum igitur civitas Dei pro fundamentis habet Apostolos et Prophetas; quoniam doctrina Apostolorum

et Prophetarum totam fabricam sustentat. Initium enim salutis fides est: fides autem revelata est per Prophetas et Apostolos, sive scribentes, sive prædicantes mysteria Trinitatis, incarnationis, Resurrectionis mortuorum, gloriæ beatæ, suppliciorum terræ, *æternæ* et alia, quæ superat humanam rationem, ex Prophetis, atque Apostolis didicimus, quibus Deus ea revelare dignatus est. Quamvis autem fides non habeat locum in beatis, qui quod crediderunt vident; et quod videtur, non creditur, sed scitur, et cernitur: tamen dicuntur Apostoli et Prophetae fundamenta civitatis supernæ; quia fides initium est salutis, ac per hoc initium beatitudinis. Sed quoniam Sanctus Petrus dicit, nos ut lapides vivos superædificari super Christum (I Petr. ii.); et ipsæ Apostolus Paulus in priore ad Corinthios dicit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus.* (I Cor. iii.) Ideo unum est fundamentum, et duodecim sunt fundamenta, ut S. Augustinus docet in explicatione Psalmi octogesimi sexti, quoniam in duodecim Apostolis Christus erat. Ipse enim, sive Spiritus ejus per eos loquebatur et docebat. Audi Apostolum Paulum: *An experimentum, inquit, quæritis ejus qui in me loquitur Christus? (II Cor. xii.)* Audi Christum ipsum: *Qui vos audit, inquit, me audit.* (Luc. x.) Et alibi: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* (Matth. x.) Neque dubium est, unum et eundem esse Spiritum Patris et Filii. Ex quo etiam intelligimus, in duodecim fundamentis non solos Apostolos duodecim intelligi, sed omnes illos, qui primi eandem fidem prædicaverunt; alioqui Paulus ipse et Barnabas, et septuaginta discipuli, qui non erant ex duodecim, non perlinerent ad fundamenta: imo nec ipsi Prophetae ad fundamenta perlinerent, et Apostolum mendacem (quod absit) faceremus, qui dixit nos superædificari super fundamentum Apostolorum et Prophetarum.

Sed occurrit non levis dubitatio, quomodo Christus possit vere dici fundamentum ædificii, cum sit summus lapis angularis, ut Apostolus loquitur; et sit exaltatus in caput anguli, ut cantit Propheta. (Psal. cxvii.) Quomodo enim potest idem lapis simul esse summus et imus, in fundamento et in fastigio? Sed si quis cogitet ista esse vocabula metaphorica, non diffuciler intelliget, ob diversas functiones posse unum personæ con-

venire contraria nomina. Siquidem non solum Christus, qui Deus est et homo, sed quilibet Prælati in Ecclesia sua est fundamentum et fastigium, quia debet ut fundamentum sustinere pondus ædificiæ tolerare infirmitates omnium, ac per hoc subesse omnibus: et tamen ipse idem debet ut fastigium præesse omnibus, omnibus imperare, et ab omnibus sustineri. Multo igitur magis Christus Dominus poterit ut fundamentum Ecclesie, omnes portare, omnesque auctoritate et virtute sua sustinere: et simul ut positus in caput anguli, connectere duos parietes, et ex gentibus et Judæis unum populum constituere, omnibus præsidere, omnibus imperare.

CAP. X.

De porta mystica civitatis Dei.

Sequitur ut portas cœlestis Jerusalem consideramus. Et quidem communis est interpretum expositio, per portas intelligi eosdem Apostolos; in qua expositione secuti sunt sanctum Augustinum in expositione Psalmi octogesimi sexti. Sed Beatus Joannes in Apocalypsi, cum de portis locutus est, mentionem fecit duodecim Angelorum, et duodecim tribuum filiorum Israel, quorum nomina scripta esse dixit in duodecim portis civitatis Dei. (Apoc. XXI.) Apostolus eo loco ne nominavit quidem. Nec tamen falsa est sententia Beati Augustini, et eorum, qui eum secuti sunt: loquitur enim B. Joannes mystice, non ut littera sonat; ut Propheta, non ut historicus: et tota illa ejus descriptio mysticis significationibus plenissima est. Terra promissionis figura fuit, omnium consensu, cœlestis civitatis. Cui primum facta est promissio terræ illius, Abraham fuit; sic enim loquitur Deus ad Abraham in lib. Genesios: *Omnem terram, quam conspicias, tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum.* (Gen. XII.) Et Apostolus ad Galatas, *Abrahæ, inquit, dictæ sunt promissiones, et semini ejus, et paulo post: Abrahæ per promissionem donavit Deus.* (Gal. III.) Abrahami hæres fuit Isaac solus, Ismaele excluso qui filius erat ancillæ, dicente scriptura: *Non hæres erit filius ancillæ cum filio libertæ* (Gen. XX); Isai hæres fuit Jacob solus excluso Esau fratre ejus, qui vendidit primogenita (Gal. IV.), unde Malachias dicit: *Dilexi Jacobi, Esau autem odio habui.* (Malac.

I.) Quam sententiam repetit Apostolus ad Romanos. (Rom. IX.) Jacobi hæres fuerunt omnes ejus filii, qui erant duodecim, nullo excluso. Atque ita terra promissionis divisa est duodecim tribubus Israel, ut ex libro Josue intelligi potest. (Jos. XIII. XIV. XV. et sequentibus.) Hæc est igitur causa, cur Sanctus Joannes in Apocalypsi dixerit, in duodecim portis scripta fuisse nomina duodecim tribuum filiorum Israel: quia videlicet porta ingrediendi terram promissionis fuerat jus hereditatis, quod solis et omnibus filiis Israel competebat. Sed, ut paulo ante dicebamus, Apostolus Joannes mystice loquitur, et per duodecim tribus Israel intelliguntur veri Israelitæ, non secundum carnem, sed secundum spiritum et fidem, ac per hoc Apostoli duodecim, et eorum spirituales filii. Nam, ut sanctus Paulus aperte docet in Epistola ad Romanos. *Non omnes, qui ex Israel sunt, ÷ sunt Israelitæ; neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii.* (Rom. IX.) Qui etiam paulo infra comparat Israel arbori, cujus multi rami fracti sunt propter incredulitatem, et alii inserti sunt propter fidem. Sic enim gentiles conversi ad fidem coeperunt esse filii Israel, et plurimi Judæi desierunt esse veri Israelitæ. Demonstrat et explicat hæc omnia copiose S. Augustinus in Epistola ad Asellicum, in qua sic loquitur. « Nonne mirabilia magna sunt ista, profundumque mysterium, ut multi ex Israel non nati, sint Israel; et multi non sint filii, cum sint semen Abrahæ? Quomodo enim non sunt? quomodo sunt? nisi non sunt filii promissionis ad Christi gratiam pertinentes, sed filii carnis, nomen inane gestantes: ac per hoc nec illi sunt Israel, sicut sumus nos; nec nos sumus Israel, sicut sint illi: nos enim sumus secundum spiritualem regenerationem, illi secundum carnalem generationem. » (Rom. II.) Et paulo infra: « In nepotibus etiam Abrahæ, filiis Isaac, illis geminis, Esau et Jacob, qui postea vocatus est Israel, hoc ipsum magnum et profundum mysterium reperitur, de quo idem Apostolus loquitur, cum per Isaac promissionis filios commemorasset ad Christi gratiam pertinentes. Hæc certe doctrina Apostolica atque Catholica satis evidenter indicat nobis, secundum originem carnis ad Saram Judæos, ad Agar vero Ismaelitas pertinere: secundum autem mysterium spiritus, ad Saram Christianos, ad Agar Judæos, item secundum

originem carnis ad Esau, qui dictus est etiam Edom, gentem Idumæorum; ad Jacob autem, qui dictus est etiam Israel, gentem Judæorum: ad Esau Judæos, ad Israel pertinere Christianos. » Hæc ille: qui satis aperte demonstrat Christianos esse veros Israelitas non secundum carnem, sed secundum spiritum, ac per hoc esse veros hæres terræ promissionis, quæ in cœlis est. Ergo portæ cœlestis Jerusalem habent inscripta nomina duodecim tribuum Israel, quia porta, per quam intratur in illam cœlestem promissionis terram, est jus hereditatis filiorum Dei, qui soli sunt veri sincerique Christiani, Apostolorum sanctorum filii, qui per veros Israelitas, id est, Jacobi Patriarchæ filios, significantur. Quod autem addit Sanctus Joannes, in portis illis fuisse Angelos duodecim, significat, Angelos esse portarum custodes, quorum officium est curare, ne illic ingrediatur, qui non habeat jus hereditatis. Et fortasse hac de causa depingitur Archangelus Michael cum statera in manibus, quia per Angelos sibi subjectos examinat merita eorum, qui ad cœlestem illam Civitatem aspirant. Hæc de portis.

CAP. XI.

De lapidibus mysticis civitatis Dei.

Reliqua ædificatio constat ex lapidibus, qui sunt omnes fideles, qui superædificantur, ut Apostoli Petrus (I Petr. II.) et Paulus in Epistolis suis perspicue posuerunt. (Eph. II.) Et quoniam hæc pars ædificationis ad omnes pertinet, optimum factum erit, si notemus condiciones sive qualitates, quas habere debent, qui superædificari cupiunt super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, sub ipso summo angulari lapide Christo Jesu: ut non solum sibi in civitate Dei, sed etiam sint ipsi civitas Dei celsissima et felicissima.

Tria requiruntur ut quis superædificari possit super tam nobile fundamentum. Primum, Ut sit lapis; deinde, Ut sit vivus; denique, Ut sit quam optime politus atque quadratus. Primum igitur lapides esse debemus, non ligna, non fenum, non stipula, ut solidum parietem efficiamus, id est, viri graves et stabiles, perseverantes in fide, in charitate, in humilitate, in obedientia mandatorum, et non circumferamur omni vento

doctrinæ, quemadmodum heretici solent: neque rapiamur variis desideriis, ut leves Catholici facillime rapi solent. Isti enim ab ædicatoribus civitatis æternæ non admittuntur, sed ad usum destruiorum deservunt, que nullo negotio destruantur. Deinde esse debemus lapides vivi, ut S. Petrus admonet, id est, pleni charitate et spiritu vitæ, qualis est lapis angularis Christus (I Petr. 2.): qui et si mortuus est semel secundum carnem, tamen secundum spiritum semper vixit, et secundum carnem post mortem degustatam revixit, et ultra jam non morietur. Lapidem mortui domos mortuas, id est corporales, ædificant: at Domus spiritualis, vel potius civitas regis, magni quæ spiritualis et cœlestis esse dignoscitur, lapides spirituales, ac per hoc vivos requirit. Denique lapides quadratos et politos nos esse oportet, non rudes et informes, quoniam ita decet ædificationem civitatis omnium, præstantissimæ. Si enim Arphaxat rex Ecobatanam civitatem ædificavit ex lapidibus quadratis et sectis, ut in libro Judith (Judith. I.); et si rex Salomon templum Domini in hac nostra terra de lapidibus dolatis atque perfectis extruxit, ut Scriptura loquitur in tertio libro Regum (III Reg. VI.), quid par est furum in ædificatione Civitatis æternæ, et omnium aliarum longe præstantissimæ?

Sed ista quadratio, et sectio, et dolatio hic in terris facienda est, non in cœlo. Cujus rei figura præcessit in ædificatione templi Salomonis. Sic enim legitur in libro tertio Regum: *Domus autem cum ædificassetur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est: et malleus, et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur* (III Reg. VIII.); quia videlicet procul a domo Domini lapides secebantur et tundebantur, atque ita perfecte quadrabantur, ut cum adferrentur ad templum, sine ullo sonitu mallei in locis suis collocarentur. Itaque non audietur in cœlesti Jerusalem sonitus mallei percutientis: quia ibi nulla erit persecutio, nulla tribulatio, nullus penitentia labor, nullus gemitus, nullus dolor, nulla tristitia. Proinde lapides electi ad gloriam Domus cœlestis, in hac valle lacrymarum tonsionibus et pressuris expoliri debent, sic enim canit Ecclesia:

Tusionibus, pressuris
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis

Per manus Artificis,
Disponuntur permansari
Sacris ædificis.

Hic nobis poenitentiae labor necessarius est, quoniam *In multis offendimus omnes* (Jac. III.), ut Sanctus Jacobus affirmat. Hic domandae concupiscentiae carnales, hic vincenda propria voluntates, hic corpus castigandum et in servitutem redigendum, hic contra ignita jacula spirituum immundorum scutum fidei indefesso labore semper obijciendum. Alioquin si tusionem mallei ferre non possumus, quomodo rudes et impoliti a celesti Architecto ad coelestem fabricam admittentur? O si mortales intelligerent, quanto bono priverent, dum malleum percutientem fugiunt, et nihil incommodi, nihil asperi, nihil amari ferre possunt! propositum certe mutant, et dimissis, commensationibus jejunia frequentarent, et mollibus indumentis relicta cilia quaerent et confabulationibus neglectis, vigiliis et orationibus operam darent: et si quid molestiae a falsis fratribus, vel a manifestis paterentur inimicis, non de vindicta cogitarent: sed Deo gratias agerent, et pro calumniantibus persecuentibus ex animo Deum orarent; quia *Non sunt condignae passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* (Rom. VIII.) *Quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis.* (II Corinth. IV.)

Et certe si respiciamus lapides vivos, qui nos ad coeleste aedificium praecesserunt, nullos videbimus non tusionibus multis et pressuris variis expolitos. Christus ipse, lapis angularis et pretiosissimus, qui pro se dolatione non indigebat, tamen passus est pro nobis, ut relinqueret nobis exemplum: et *Cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.* (I Petr. II.) Apostoli omnes cum beato Paulo dicere poterant: *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis caedimur, et instabiles sumus, et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemur; blasphemamur, et obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus omnium perripsema;* (I Cor. IV.) Quid de Martyribus? nonne omnes per multas tribulationes et cruciatus, et mortes acerbissimas secti et dolati ad coelestis Jerusalem aedificium as-

cederunt? Omitto sanctos Confessores, Anachoretas, Virgines, Viduas, et alios omnes, qui Deo placuerunt, qui non nisi carnem suam cum vitis et concupiscentiis crucifigentes, et secum ipsi bellam gerentes, ad coelestem aedificationem admissi sunt.

Neque solum post Christi adventum ista lapidum vivorum dolatio necessaria fuit, sed etiam antea, atque ab ipso mundi principio. Primus lapis vivus Abel fuit a fratre Cain crudeliter caesus. Sanctus Patriarcha Joseph a fratribus venditus, Tobiae dixit Angelus Raphael: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te* (Tob. XII.); non dixit, quia peccator eras, et Deo invisus, necesse fuit, ut poenam caecitatis et mendicitatis lueres, sed, quia acceptus eras Deo, utpote justus et sanctus, ideo ut lapis vivus, et celesti aedificio destinatus, necesse fuit ut malleum percutientem sustineres. Quis Prophetarum non persecutionem impiorum passus est? Quae tormenta non tolerarunt sancti pueri Macchabei? Apostolum audiamus de sanctis veteris Testamenti concionantem in Epistola ad Hebraeos: *Alii vero, inquit, ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egyptes, angustia, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terrae.* (Heb. XI.)

Quid hic dices anima Christiana? Si quibus dignus non erat mundus ob insignem illorum sanctitatem, iis malleus aedificantis non pepercit, ut congruati et expoliti celesti aedificio essent idonei: quid de tuique similibus fiet, quibus peccare libet, et labor poenitentiae nimis gravis est? Unum e duobus necessarium est, ut vel in hac vita, aut in purgatorio percutiaris et poliaris, vel in aedificio illo sublimi locum non habeas, et in aeternum malleus te gehennae contundat. Cur igitur non eligis (si quid sapias) in hac vita potius contandi et quadrafi tribulatione brevi et levi, quam in futura reprobari, et ad aeternam intolerabilemque tusionem amandari?

Neque despicias purgatorium tusionem in vita futura; ea siquidem, quamvis aeterna non sit; gravior tamen, et saepe diuturnior est, quam poena qualibet hujus vitae. Audi enim S. Augustinum explicantem Psalmum trigesimum septimum: « Dicitur, in-

quit, salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, salvus eris, contemnitur ille ignis: gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita. » Haec ille, qui addit, graviores fore purgatorii poenas, quam sint latronum supplicia, et quam fuerint Martyrum cruciatus: proinde stultus esse, qui purgatorium ignem contemnit, et tribulationes vitae praesentis exhortent. Et quia in ore duorum vel trium testimonium stat omne verbum, audi Sanctum Gregorium in Psalmum tertium poenitentialem: « Illum, inquit, transitorium ignem omni tribulatione praesenti existimo intolerabiliorem. » Audi Sanctum Bernardum in sermone Dei obitu Humberti Monachi: « Illud, inquit, scitote quia post hanc vitam in purgatorii locis centupliciter, quae fuerint hic neglecta, redduntur usque ad novissimum quadrantem. Audi denique Sanctum Anselmum in explicatione capitis tertii ex priorie ad Corinthios: « Sciendum, inquit, est, quia gravior est ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita. Omnia enim tormenta, quae hic sunt, faciliora sunt, et tamen homines, ne ea patiantur, quidquid ab homine fuerit jussum, faciunt. Quanto melius est facere, quae jubet Deus, ne illa graviora patiamur? »

CAP. XII.

De fugienda civitate mundi.

Explicata aedificatione civitatis Dei, id solum reliquum est, ut paucis exponamus, quid potissimum requiratur, ut cives in illam felicissimam Civitatem adscribantur. Id vero uno verbo dici potest, ut videlicet mundi hujus civitati renunciemus atque ut hic interim ut advenae et peregrini vivamus. Neque enim fieri potest, ut simul cives mundi et cives sanctorum simus; et nemo civitatis saeculi hujus nuncium remittit, qui non statim in sinum civitatis Dei recipiatur. Sed rem totam paulo fusius exponamus.

Duae sunt civitates in Scripturis sanctis nobis declaratae; civitas terrena, quae coepit in Cain, qui primus in terra condidit civitatem, ut in Genesi legimus, et civitas caelestis, quae coepit in Abel, et cujus non Abel, sed Deus est conditor, ut supra diximus ex Apostolo. (Gen. IV.) Illius figuram gessit Babylon magna, quae *Confusionem* significat, hujus autem figuram gessit Jerusalem civi-

tas Regis magni, quae dicitur *Visio pacis*. Cives terrena civitatis illi sunt, qui non solum corpore, sed etiam corde in terris habitant, terram collunt, terrenis bonis inhiant, pro illis contendunt, pro illis litigant, pro illis tumultuant. Hujus civitatis princeps est Diabolus, qui de civitate caelestis eiectionis, civitatis terrena tyrannidem occupavit. Quamvis enim Dominus noster imminente passione sua dixerit: *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicitur foras* (Joan. XII.), et vere foras eum eiecerit baculo crucis suae, et per ipsam crucem de illo triumphaverit; dicente Apostolo in Epistola ad Collosenses: *Expolians principatum et potestates, traduxit confidenter, palmam triumphans illos in semetipso.* (Col. II.) Hoc tamen non ita est intelligendum, quasi diabolus penitus de mundo sit eiectionis, aut mundi principatum penitus amiserit, sed quod eiectionis sit ab illis omnibus, et in illis omnibus principatum amiserit, qui se Christo adjungunt, et de civitate terrena fugientes, in Civitatem coelestem adscribuntur. Quod enim Diabolus adhuc in civitate terrena, quae et *mundus* dicitur, imperium habeat, docet Apostolo in Epistola ad Ephesios, cum ait: *Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum.* (Eph. VI.) Itaque adhuc Sathanas cum administris suis principatum habet in mundo, et rector est mundi, id est hominum mundanorum, et terrena civitatis civium, de quo mundo Sanctus Joannes dicit: *Mundus in maligno positus est, ac si dixisset: Mundus capiti suo adhaeret, qui malignus per antonomasiam dicitur: sive, mundus in maligni Daemonis imperio et potestate est.*

Porro cives civitatis caelestis illi sunt, qui in regno caelorum beati regnant, et illi quoque, qui in corpore mortali positi terram inhabitant, non corde sed corpore, corde enim conversatio eorum in caelo est. (Phil. III.), et cupiunt dissolvi, et esse cum Christo qui rex est civitatis caelestis. (Phil. I.) Quia vero permixti sunt in terris cives caeli cum civibus terrae, ideo Scriptura sancta dicit, cives caeli esse in mundo, sed non esse de mundo; et in mundo esse non ut cives, sed ut advenae et peregrinos: sic enim loquitur sanctus Petrus, *Obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis.* (I Petr. II.) Et contra cives terrae dicunt sacrae litterae, esse *Hospites testamento-*

rum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo; his enim verbis utitur sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. (Eph. ii.) Quæ cum ita sint, nemo se ipse fallat, nemo existimet se civem mundi et civem cæli simul esse posse. Cives mundi de mundo sunt; cives cæli non sunt de mundo. De mundo esse, et de mundo non esse, contradicentia sunt; proinde simul copulari non possunt. Quare quos adhuc mundus et terrena delectant, si non putent in civitate cælesti se locum habere posse, nisi antea de mundo exant, sæculo abrenuntient, et terrena fastidiant.

Et quoniam hæc magna sunt, et a paucis intelliguntur, vel ut oportet, cogitantur: ideo ut nemo ignorantiam et novissima die pretendat, nihil sæpius Apostoli et Evangelistæ inculcant et repetunt. Audi Dominum: *Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.* (Joan. viii.) Item ad Apostolos: *Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus.* (Joan. xv.) Audi Beatum Paulum: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* (I. Cor. iii.) Item: *Deberatis de hoc mundo exisse.* (I. Corint. v.) Item: *Ut non cum hoc mundo demnemur.* (I. Corint. xi.) Audi Sanctum Jacobum: *Nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* (Jac. iv.) Audi Sanctum Petrum: *Fugite ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* (II. Petr. i.) Audi Sanctum Joannem: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt.* (I. Joan. ii.) Item: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Item: *Et mundus totus in maligno positus est.* (I. Joan. cap. v.) Denique audi Dominum dicentem in oratione sua ad Patrem: *Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi. Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo.* (Joan. xvii.) Hic habemus apertissime, mundum sic esse a Deo quodammodo excommunicatum et damnatum, ut pro eo Christus nullo modo orandum putaverit. At si Christus non pro mundo rogat quomodo alibi dicit: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret.* (Joan. iii.)? num Pater diligit mundum, et Filius odit mundum? aut quomodo Filius mundum a sua oratione excludit, quem Pater a sua dilectione non excludit? S. Augustinus (Tract.

cviij) hunc locum posteriorem exponens, dicit, mundum, pro quo Christus orare se negat, reprobos tantum significare, quomodo loquitur Apostolus in priore ad Corinthios, cum ait: *Ut non cum hoc mundo demnemur.* (I. Cor. xi.) Sed possumus etiam dicere, Christum non orasse pro mundo, quia, quæ tunc petebat Apostolis, mundo minime conveniebant. Petebat enim donum perseverantiæ: *Serva, inquit, eos in nomine tuo.* (Joan. xvii.) et simul petebat eis gloriam sempiternam, cum diceret: *Volo, Pater, ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam.* At mundo ista non conveniunt: neque enim mundus aptus est regno celorum, nisi prius mundetur; quomodo non diceret ingredi regis cubiculum hominem luto undique aspersum, et sordidum. Deus autem diligit mundum, et pro eo Filium suum dedit, ut cum vere mundaret, et idoneum ad regnum faceret. Ideo et Christus pro crucifixoribus oravit, non ut perseverarent in statu, in quo erant; sed ut Pater illis ignosceret, et ignoscendo purgaret, et ut ipsi de mundo exirent. Quod etiam Christus in illa oratione servavit, in qua dixit: *Non pro mundo rogo, adjunxit enim non longe infra, Ut credat mundus, quia tunc misisti.* Summa igitur est, Christum pro suis rogasse, non pro mundo; quia nisi quis ante exeat de mundo quam de corpore, ad regnum Dei nunquam pervenit.

Ergo quicumque civitatem illam, supernam diligit, festinet exire de mundo, ne repentinus dies postremus adveniat, et rapiat eum de vita, quando nulla ei spes conversionis erit: et cum de mundo exierit, obviscatur mundum et concupiscentias ejus, ut solius civitatis Domini assidue recordetur et cum Propheta sancto juret: *Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivione detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.* (Psal. cxxxvii.) Hæc enim est vera nota civium Civitatis æternæ, si revera et ex toto corde cupiant destitui potius lingua et manibus, quam aliquid docere aut facere contra dilectionem Dei Patris, et celestis patriæ: et si vere, non fictè, principium lætitiæ ipsorum sit Civitas illa, quæ cives suos beatos facit, sic ut nulla eos felicitas mundana delectet, et sola ad eos exhilarandos in hoc exilio sufficiat futurorum recordatio atque expectatio gaudiorum.

Placet concludere hunc librum verbis sancti Augustini, ut qui nihil forte non credent, tanto viro fidem habere non dubitent. Is enim in explicatione Psalmi sexagesimi primis his verbis explicat, quæ sit vera nota civium civitatis mundi, et civium Civitatis Dei: «Omnes, inquit, qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quærunt, non quæ Jesu Christi, ad unam illam civitatem perti-

nent, quæ dicitur Babylonia mystice, et habet regem Diabolum; omnes autem, qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, quæ cælestia meditantur, qui cum sollicitudine in hoc sæculo vivunt ne Deum offendant, qui caverint peccare, quæ peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, justi, pii, boni, omnes ad unam Civitatem pertinent, quæ regem habet Christum.»

LIBER TERTIUS

CAP. I.

Quod omnes beati sint domestici et filii Dei.

Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi; in Domum Domini ibimus. (Psal. cxxi.) Vere magna et ineffabilis est causa lætandi servo bono et fideli, quando vel sollicitè laboravit in vinea, vel in negotiatione talenta multiplicavit, vel in stadio bravorum primus apprehendit, vel in bello aut in agone coronam promeruit, vel oves sibi creditas diligenter pavit, et a lupis strenue fortiterque defendit: et bis omnibus laboribus perfunctus domum Domini sui lætus ingreditur. Sed videamus cur *Domus* dicatur, quæ paulo ante *Civitas* dicebatur. Hujus enim rei non est illa causa, quod angusta sit, et ideo *Civitatis* nomen non mereatur. Siquidem tam est ampla, ut nulli civitati, aut etiam regno magnitudine cedat. Audi etiam quid Baruch Propheta: *O Israel, quam magna est domus Dei, et ingens locus habitationis ejus? Magnus est, et non, habet finem.* (Bar. iii.) Quidni igitur tam magna *Domus civitatis* dici possit? Prima igitur illa causa est, quia beati, quamvis toto regno celorum diffusi omnes sunt domestici et familiares Domini. Potuisset enim aliquis existimare, si solius regni aut civitatis mentio fieret, multos fore in regno celorum, et in civitate Dei nostri, qui nunquam Deum viderent, et nunquam ad eum alloquendum aditum haberent, nisi per sanctos aliquos majores admitterentur. Quia vero non ita se res habent, sed omnes omnino Deum semper vident, et cum eo versantur, et colloquuntur facie ad faciem, sive

sint eximii Seraphini et Cherubini Apostoli et Prophetæ, sive minores Angeli et minores sancti. Nam de Angelis custodibus, qui ad ultimum ordinem Angelorum pertinent, dicit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* (Matt. xviii.) Et Apostolus ac Ephesios scribens dicit, sanctos omnes esse non solum cives sanctorum, sed etiam domesticos Dei. (Eph. ii.) Ideo habitatio eorum non solum civitas dicitur, sed etiam domus. Sunt quidem in celo mansiones diversæ, majores et minores; et sunt etiam coronæ diversæ, illustriores, et minus illustres, pro diversitate meritorum: sed tamen cives illi sunt omnes beati et felices, et omnes mundi corde, et charitate pleni. Propterea nemo est, qui non sit etiam in Domo illa, et qui Deum non videat, et cum eo non versetur ut domesticus et amicus: quamvis in aliis regibus et civitatibus multi sint, qui regem nunquam videant, et rarissimi, qui ad ejus colloquium et consuetudinem admittantur. Altera ratio esse videtur, quia in civitate multi regem vident, et cum eo loquuntur, sed non omnes sunt filii, et hæredes Dei: sed ii tantum, qui in palatio degunt, et a rege pro filiis et hæredibus agnoscuntur. At in regno celorum et civitate Dei nostri omnes sancti, sive majores sive minores, vere sunt filii Dei, et fratres Christi; et hæredes Dei, et cohæredes Christi, ac per hoc etiam inter se fratres: neque majores despiciunt minores, neque ullus est inter eos livor aut invidia. Nam cum Dominus orationem illam primariam et quotidie recitandam doceret, *Pater noster, qui es in cælis* (Matt. vi.) neminem exclusit, et cum in judicio dicit, *Venite, benedicti Patris mei,*